

ВІДГУК

офіційного опонента доктора педагогічних наук, професора,
завідувача відділу міжнародних зв'язків та наукової співпраці
Інституту педагогіки Національної академії педагогічних наук України
Арістової Наталії Олександрівни на дисертацію Іванова Євгена
Олександровича **«Формування іншомовної компетентності майбутніх
психологів засобами мультимедійних технологій»**,
подану на здобуття наукового ступеня доктора філософії
за спеціальністю 015 Професійна освіта галузі знань 01 Освіта/Педагогіка

В умовах євроінтеграції й стрімкого науково-технічного прогресу в освітній галузі України актуальною є необхідність підвищення якості іншомовної підготовки спеціалістів-психологів з використанням сучасних освітніх засобів. Прискорення і посилення інтеграційних процесів в освіті зумовлює підвищення вимог до підготовки психологів, формування в них не лише глибоких професійних знань, умінь і навичок, а й цілого ряду особистісних якостей та компетентностей. Серед ключових компетентностей майбутнього психолога важливе місце посідає саме іншомовна компетентність, значущість якої лише зростає в умовах глобалізаційних процесів.

Розвинена іншомовна компетентність майбутніх психологів не лише відкриває ширші можливості для професійної реалізації, сприяючи ефективному спілкуванню іноземною мовою, але й забезпечує здатність працювати з міжнародними науковими джерелами та взаємодіяти з фахівцями у глобальному професійному середовищі.

Сучасна психологія дедалі активніше інтегрується в цифрове середовище: онлайн-консультації, інтернет-курси, професійні форуми та соціальні мережі потребують диджиталізації професійної діяльності психолога й належного рівня іншомовної компетентності для ефективного використання цих ресурсів. Крім того, опанування іноземної мови дає майбутнім психологам змогу аналізувати міжнародний досвід і сприяє їхньому професійному розвитку.

Актуальність дослідження підсилюється також необхідністю впровадження мультимедійних технологій в освітній процес – таких як відеоматеріали, аудіо-візуальний контент, інтерактивні платформи та онлайн-курси – що підвищує ефективність навчання і полегшує оволодіння іноземною мовою. Робота з мультимедійними ресурсами дає змогу студентам-психологам не лише розвивати мовні навички, а й глибше розуміти культурні особливості різних спільнот, що є важливим для професійної діяльності в полікультурному середовищі, а також розширювати знання про психологічні явища в міжнародному контексті.

Таким чином, актуалізуються питання необхідності перегляду, оновлення та інтеграції існуючих підходів до підготовки майбутніх психологів, відповідного оновлення змісту, форм і методів їх професійної та, зокрема, іншомовної підготовки, як у науковому, так і в методично-практичному аспектах. Відтак, здійснене Івановим Євгеном Олександровичем дисертаційне дослідження на тему *«Формування іншомовної компетентності майбутніх психологів засобами мультимедійних технологій»* не викликає сумнівів, визначається актуальністю та своєчасністю.

Наукова новизна одержаних результатів, що міститься у вступі до дисертаційної праці, характеризується широтою визначення і сформульована автором коректно й адекватно, а саме:

- *уперше* теоретично та методично обґрунтовано процес формування іншомовної компетентності майбутніх психологів засобами мультимедійних технологій;

- *уперше* теоретично обґрунтовано організаційно-педагогічні умови формування іншомовної компетентності майбутніх психологів, з-поміж них: використання мультимедійних технологій і сучасних ресурсів на заняттях з іноземної мови та під час самостійної підготовки студентів; підвищення рівня кваліфікації, самовдосконалення та розвиток у професійній сфері викладача іноземної мови фахового спрямування; підвищення рівня мотивації студентів до вивчення іноземної мови шляхом створення сприятливого освітнього

середовища; адаптація навчальних матеріалів та гнучкість освітнього процесу з урахуванням індивідуальної освітньої траєкторії студента;

– *уперше* обґрунтовано та експериментально перевірено структурно-функціональну модель і методику формування іншомовної компетентності майбутніх психологів засобами мультимедійних технологій, що містить у собі методично-цільовий, процесуально-змістовний та контрольно-оцінний блоки, а також здійснено їх незалежне експертне оцінювання.

Набули подальшого розвитку:

– дослідження критеріального апарату (визначено критерії – лексичний, продуктивний, рецептивний, граматичний і міжособистісний), оцінювання рівнів сформованості іншомовної компетентності майбутніх психологів; обґрунтування змісту та структури поняття «іншомовна компетентність майбутнього психолога»;

– розроблено авторське визначення іншомовної компетентності майбутнього психолога як сукупності знань, навичок і вмінь продуктивного та рецептивного характеру, які дозволяють психологу ефективно використовувати іноземну мову для професійної діяльності, зокрема для комунікації з клієнтами, проведення психологічних досліджень, аналізу наукових джерел та літератури, а також адаптації методів і підходів, що відповідають культурним і мовним особливостям різних груп людей;

– розробка структури організації освітньо-інформаційного середовища закладу вищої освіти щодо підготовки майбутніх психологів із урахуванням використання в процесі підготовки засобів мультимедійних технологій;

– теоретичні дослідження особливостей іншомовної підготовки майбутніх психологів, методи та підходи статистичного дослідження отриманих результатів у галузі психології.

Удосконалено:

– зміст процесу формування іншомовної компетентності майбутніх психологів засобами мультимедійних технологій, його форми (парна, індивідуальна, командна, самостійна робота студентів, групова, форма

змішаного навчання), засоби (ресурси мережі інтернет, навчально-методичні матеріали, хмароорієнтоване навчальне середовище, ресурси дистанційного навчання Google Classroom, програмні засоби комп'ютерного тестування) та методи (case-study, методи дискусій, проектів, ділових ігор, тестування, ігрових завдань) організації іншомовної підготовки майбутніх психологів.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дослідженні забезпечується застосуванням обґрунтованої методології, адекватній меті та завданням дослідження, специфіці об'єкта і предмета дослідження; застосуванням необхідного комплексу методів дослідження (теоретичних, емпіричних, моделювання, статистичної обробки результатів тощо), відповідною і достатньою джерельною базою, коректною кількісною обробкою та якісним аналізом, а також практичним упровадженням дослідницьких результатів, що засвідчує достовірність та валідність отриманих наукових результатів.

Важливо підкреслити скрупульозний підхід дисертанта до вибору методів дослідження, обґрунтування доцільності та специфіки їх застосування на кожному з етапів дослідження. Задля вирішення поставлених завдань, здобувачем було застосовано комплекс методів дослідження:

- теоретичні та емпіричні методи, зокрема аналіз, синтез, порівняння та узагальнення, що застосовувалися для вивчення наукових джерел, теоретичних досліджень, сучасних педагогічних концепцій і нормативно-правової бази. Це надало змогу дослідити вітчизняний та іноземний досвід іншомовної підготовки майбутніх психологів, зіставити різні наукові підходи та визначити напрями дослідження;

- методи структурно-організаційного та структурно-функціонального аналізу, що дозволило дослідити особливості та ключові аспекти структури мультимедійного забезпечення освітнього процесу іншомовної підготовки майбутніх психологів;

- контент-аналіз, що використовувався для уточнення понятійно-категоріального апарату, пов'язаного з формуванням іншомовної компетентності майбутніх психологів засобами мультимедійних технологій;

- методи класифікації та систематизації, що допомогли визначити зміст і структуру іншомовної компетентності майбутніх психологів, а також розробити критерії та рівневі показники її оцінювання;

- метод моделювання, який було використано для розроблення структурно-функціональної моделі формування іншомовної компетентності майбутніх психологів засобами мультимедійних технологій;

- евристичні методи (спостереження, бесіди, опитування, тестування), які сприяли визначенню рівня сформованості іншомовної компетентності майбутніх психологів;

- педагогічний експеримент, спрямований на емпіричну перевірку дієвості структурно-функціональної моделі і методики формування іншомовної компетентності майбутніх психологів та їх незалежну експертну оцінку;

- методи математичної статистики, зокрема критерій d-Коена та критерій Пустильника, що використовувалися для оцінки достовірності отриманих результатів дослідження.

Серед найбільш значущих методів запропонованого експериментального дослідження Івановим Євгеном Олександровичем було застосовано статистичні – методи кількісного і якісного порівняння даних, комплексної статистичної обробки показників експериментальної роботи – задля підтвердження ефективності запропонованих організаційно-педагогічних умов, розробленої моделі та перевірки дієвості методики формування іншомовної компетентності майбутніх психологів засобами мультимедійних технологій.

Аналітичний огляд понятійного апарату надає змогу дійти висновку про те, що системний аналіз матеріалів періодичних видань, наукових монографій, дисертацій, методичних видань дозволив дисертанту чітко визначити об'єкт, предмет, мету та завдання дослідження, котрі цілком відповідають розряду дослідження на здобуття доктора філософії, які б не могли реалізуватися без

чітко сформульованих теоретико-методичних підходів до розв'язання дослідницьких намірів автора.

Достатньою повнотою визначається джерельна база, яка включає 200 найменувань, найменувань, серед яких 28 – іноземними мовами, що свідчить про інформативність та ґрунтовність здійсненого теоретичного аналізу та вивчення проблеми в українському та зарубіжному науковому вимірах. Структура і кількість опрацьованих літературних джерел засвідчують глибину проведеного дослідження. Автор посилається як на класичні наукові доробки вчених, так і на сучасних дослідників, дискутує з ними і пропонує власне бачення досліджуваної проблеми, категоріального апарату та підходів до її розв'язання. Роботу доповнюють коректно оформлені додатки, що представлені на 33 сторінках.

Новизна та вірогідність загальних висновків підтверджується результатами теоретико-експериментального дослідження. Обґрунтованість наукових положень, а також сформульованих висновків і рекомендацій забезпечується широкою апробацією результатів дослідження. Основні положення дисертаційної праці представлено на шести науково-практичних конференціях міжнародного рівня, що сприяло поширенню ідей дослідження у світовому науковому просторі й актуалізації досліджуваної дисертантом проблеми.

Оцінка змісту та ступеню завершеності дисертації дозволяє відмітити, що робота виконана на високому науково-методичному рівні, характеризується послідовністю, структурованістю та логічністю викладу. Основний текст дисертаційної праці логічно та чітко взаємоузгоджений зі змістом та повністю охоплює головні складові досліджуваної проблеми. Дисертантом послідовно та ґрунтовно розкрито основні завдання дослідження, що були сформульовані на початку наукового пошуку. Робота представлена вступом, трьома розділами, висновками до розділів, загальними висновками, списком використаних джерел та додатками. Зміст кожного розділу чітко та послідовно розкриває сутність досліджуваної проблеми, особливості та етапи реалізації дослідження. Дисертантом повною мірою досягнуто мету дослідження та розв'язано

дослідницькі завдання, а підсумками є загальні висновки та висновки до кожного з розділів, в яких підбиваються підсумки наукових пошуків автора, що цілком відповідають поставленим завданням та пропонуються можливі перспективи подальших наукових досліджень.

Кожен розділ дисертації визначається наявністю нових наукових фактів, авторських бачень на об'єкт та предмет дослідження, науково-обґрунтованими теоретичними узагальненнями до кожного з розділів дисертації. Заслугує схвальної оцінки внесок Є. О. Іванова щодо систематизації й уточнення сутності ключових понять та відповідних термінів, які описують процес формування іншомовної компетентності майбутніх психологів.

У ході розгляду теоретичних та методичних засад формування іншомовної компетентності майбутніх психологів засобами мультимедійних технологій дисертантом було здійснено ґрунтовний контент-аналіз тлумачення іншомовної компетентності в психолого-педагогічній літературі та аналіз вітчизняного та зарубіжного досвіду іншомовної підготовки психологів.

На окрему увагу заслуговує аналіз головних підходів до формування компетентностей в США та ЄС (с. 25), а також розкриття сутності та співвідношення між поняттями «компетенція» та «компетентність», що вважаються категоріями компетентнісного підходу (с. 27).

Ґрунтовністю та систематичністю визначається підхід, застосований Є. О. Івановим у процесі аналізу існуючих класифікацій компонентів іншомовної компетентності, структури іншомовної комунікативної компетентності та розроблення основних компонентів іншомовної компетентності майбутніх психологів (серед яких – усномовленнєві вміння, письмові мовленнєві вміння, навички читання, комунікативно-мовленнєві вміння міжкультурного характеру) (с. 55).

Дисертантом було враховано, що підготовка майбутніх психологів має відповідати міжнародним стандартам та визначеним освітньо-кваліфікаційним характеристикам (с. 62) та проаналізовано перелік інтегральних, загальних та спеціальних (фахових, предметних) компетентностей, що передбачені згідно зі

стандартом вищої освіти України для освітнього ступеня бакалавр у галузі знань 05 «Соціальні та поведінкові науки» (с. 63–64).

На особливу увагу заслуговує те, що дисертант виявив невідповідність між чинною редакцією стандарту вищої освіти України для спеціальності 053 «Психологія», затвердженому Наказом Міністерства освіти і науки України 24.04.2019 р. № 565 та методичними рекомендаціями щодо забезпечення якісного вивчення, викладання та використання англійської мови у закладах вищої освіти України, що були затверджені наказом Міністерства освіти і науки України від 25 липня 2023 року № 898, а також іншими законодавчими актами, спрямованими на популяризацію англійської мови в Україні, адже навички іншомовної комунікації чи такі, що якимось чином були б пов'язані зі знанням та володінням іноземною мовою, у чинному стандарті для спеціальності «Психологія» – відсутні (с. 65).

Досить вдало та доцільно виокремлено дисертантом показники та критерії сформованості іншомовної компетентності майбутніх психологів (с. 93), серед яких: лексичний, продуктивний, рецептивний, граматичний та міжособистісний.

Обґрунтованістю, лаконічністю та доцільністю визначаються запропоновані Є. О. Івановим організаційно-педагогічні умови формування іншомовної компетентності майбутніх психологів засобами мультимедійних технологій (с. 110–112).

Скрупульозність та систематичність наукового підходу знаходимо і в розробленій «Структурно-функціональній моделі формування іншомовної компетентності майбутніх психологів засобами мультимедійних технологій», у якій реалізовано методологічно-цільовий, процесуально-змістовний та контрольо-оцінний блоки (с. 116).

Перспективною та практично значимою є запропонована Є. О. Івановим методика реалізації процесуально-змістовного блоку структурно-функціональної моделі у поєднанні з комплексним впровадженням в освітній процес визначених організаційно-педагогічних умов на всіх етапах експериментальної роботи (с. 123). Усі зазначені організаційно-педагогічні

умови формування іншомовної компетентності носили наскрізний характер і реалізовувалися в роботі над усіма компонентами. Було ретельно підібрано комплекс завдань та вправ із використанням методів дискусії, ділових ігор, тестування, діалогів, проєктів тощо в поєднанні з різноманітними формами роботи (індивідуальною, парною, груповою, командною, самостійною) та з використанням широкого спектру засобів мережі інтернет, хмароорієнтованого навчального середовища, ресурсів дистанційного навчання Google Classroom, інших навчально-методичних матеріалів (с. 124–154).

На окреме схвалення заслуговує педагогічний експеримент, проведений на базі Державного університету «Київський авіаційний інститут». Представлення результатів вирізняється надзвичайно детальними статистичними обрахунками з застосуванням статистичних критеріїв (індексу d-Коена, поправки Гласса, коефіцієнтів варіації та середньоквадратичного відхилення), що дозволило Є. О. Іванову встановити позитивну динаміку приросту рівня сформованості іншомовної компетентності в експериментальних групах студентів, де застосовувалася авторська методика (с. 207–211).

Порушення академічної доброчесності (академічного плагіату, самоплагіату, фабрикації, фальсифікації) та текстових запозичень у дисертаційній праці здобувача не виявлено.

Мова і стиль дисертації. Дисертація написана державною мовою у науковому стилі. Отримані результати дослідження викладені у доступному для фахівців стилі. Робота за архітектонікою – логічна, структурована, виклад основного тексту послідовний та представлений аргументованими основними положеннями та висновками, що визначаються достатністю та вичерпністю. Текст дисертації оформлений згідно сучасних положень та вимог МОН України.

Повнота викладених основних результатів дисертації в наукових виданнях. Дисертація є результатом власних досліджень та науковою працею Є. О. Іванова. Усі наукові результати дослідження отримані особисто дисертантом. Наукові положення, висновки, рекомендації, що сформульовані дисертантом є достовірними. Загалом дисертаційна праця характеризується

завершеністю, зміст дисертації відповідає поставленій меті. Основні наукові результати дисертації, а також відповідні елементи наукової новизни з достатньою аргументованістю представлені у 12 наукових працях, з яких 3 статті у провідних наукових фахових виданнях, затверджених АК МОН України; 3 публікації – у наукових закордонних виданнях; 9 публікацій – у збірниках матеріалів конференцій.

Дискусійні положення та зауваження

Високо та позитивно оцінюючи дисертацію Є. О. Іванова, відзначаючи високий рівень роботи наукове та практичне значення отриманих результатів, вважаємо за необхідне вказати, що виконане дослідження не позбавлене суперечливих позицій, щодо яких дозволяє висловити окремі побажання та рекомендації:

1. Відзначаючи досить ґрунтовне представлення дисертантом аналізу вітчизняного та зарубіжного досвіду іншомовної підготовки психологів (с. 36–44), вважаємо що було б доцільно провести базовий компоративний аналіз підготовки фахівців у галузі психології, порівнявши специфіку іншомовної підготовки саме на базі технічних закладів вищої освіти. Було б доцільно проаналізувати робочі програми дисципліни «Фахова іноземна мова» та підходи до іншомовної підготовки фахівців у Національному технічному університеті України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського».

2. Здобувачем слушно виокремлено та описано в змісті роботи наукові підходи (зокрема, компетентнісний підхід), водночас вважаємо, що, можливо, варто було б розглянути також й інтегрований підхід з огляду на те, що зміст іншомовної підготовки на сучасному етапі в українських закладах вищої освіти спрямований на активну інтеграцію дисциплін.

3. У дисертаційній роботі йдеться про розроблені онлайн-вправи та завдання для різноманітних онлайн-сервісів (Quizlet, Kahoot!, MindMeister, Puzzlemaker, Babbel, тощо) для навчальних дисциплін «Фахова іноземна мова» та «Англомовний психологічний дискурс». Вважаємо, що дисертанту варто було

б представити активне посилання на розроблені ним онлайн-вправи, а деякі завдання – представити на сторінках додатків до роботи.

4. У межах розділу 2 «Обґрунтування та проєктування структурно-функціональної моделі формування іншомовної компетентності майбутніх психологів засобами мультимедійних технологій» варто було б прописати, яким саме чином співвідносяться провідні педагогічні феномени, які досліджуються в рецензованій дисертаційній праці, а саме: організаційно-педагогічні умови формування іншомовної компетентності майбутніх психологів засобами мультимедійних технологій та «структурно-функціональна модель формування іншомовної компетентності майбутніх психологів засобами мультимедійних технологій».

5. Логіка і послідовність викладу науково-обґрунтованого матеріалу заслуговує на схвалення, але разом з тим, слід зауважити на наявність певних мовно-стилістичних огріхів, які варто уникати під час викладу отриманих на теоретичному та практичному рівнях результатів.

Висловлені зауваження і пропозиції віддзеркалюють суб'єктивне бачення щодо представлення окремих понять і положень дисертації, не впливають і не знижують наукової, теоретико-практичної значущості та загальну високу оцінку виконаного дослідження.

Загальний висновок. Вважаємо, що дисертаційне дослідження містить нові науково обґрунтовані положення щодо формування іншомовної компетентності майбутніх психологів засобами мультимедійних технологій. Аргументованість висновків, можливість використання апробованих результатів дослідження на практиці та розроблена автором чітка система впровадження їх у освітній процес характеризують Є. О. Іванова як наполегливого й достатньо зрілого дослідника, який здатний осмислено формувати дослідницькі цілі та системно підходити до розв'язання завдань, пов'язаних із реалізацією дослідження.

Дисертаційна робота Іванова Євгена Олександровича «Формування іншомовної компетентності майбутніх психологів засобами мультимедійних

технологій», є самостійним завершеним дослідженням, виконаним автором самостійно на актуальну тему. Враховуючи актуальність, новизну, важливість одержаних автором наукових результатів, їх обґрунтованість та вірогідність, а також практичну цінність сформульованих положень і висновків дисертаційної праці можемо стверджувати, що вона написана на високому науково-теоретичному рівні, відповідає галузі знань 01 Освіта/Педагогіка спеціальності 015 Професійна освіта та вимогам Наказу Міністерства освіти і науки України від 12 січня 2017 року № 40 «Про затвердження вимог оформлення дисертацій» і затвердженого «» Постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 року № 44 «Порядку присудження доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження доктора філософії», а її автор – *Іванов Євген Олександрович* заслуговує на присудження наукового ступеня доктора філософії зі спеціальності 015 Професійна освіта.

Офіційний опонент:

доктор педагогічних наук, професор,
завідувач відділу міжнародних
зв'язків та наукової співпраці
Інституту педагогіки Національної академії
педагогічних наук України

Наталія АРІСТОВА